

НАУЧНИ ВЕСТИ И ОТЗИВИ

АКАДЕМИК ИНОКЕНТИ ПЕТРОВИЧ ГЕРАСИМОВ

(По случай 60 години от рождението му)

Името на изтъкнатия съветски географ академик Инокенти Петрович Герасимов е широко известно на научната географска общественост от цял свят. Тази голяма популярност той дължи на своите разностранни изследвания в областта на физическата география, в разработването на общите въпроси на географските науки, в търсенето на пътища за комплексно използване на природните ресурси, а също и заради неговата разностранна научно-обществена дейност.

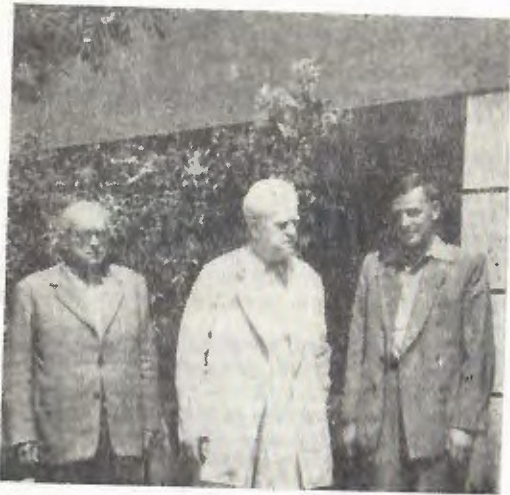
Своята научна дейност акад. Герасимов започва като почвовед през 1924 г. под ръководството на големия учен С. С. Неустроев. Събраните материали и натрупаният опит от продължителните експедиционни почвени изследвания в Средна Азия, Казахстан, Западен Сибир, Урал, Кавказ, а в последните години и в редица чужди страни му позволяват да напише обобщаващи трудове по почвознание, с които той внася много ново в схващането за закономерностите във формирането и географското разпространение на почвите. На него принадлежат монографични трудове върху генетическата същност на такирите, върху еволюцията на пустинните пясъци в Туркестан, по осояването на почвите и др. Той е създател на учението за почвено-климатичните фази, което широко се използва в класификационните построения. Академик Герасимов в продължение на много години отделя внимание върху разработката на въпросите по класификацията на почвите. С неговото име е свързано отделянето на редица нови почвени типове. Той е един от инициаторите, съставител и главен редактор на обзорните почвени карти на Съветския съюз и на света, получили широко признание и приложение.

Втората научна област на акад. Герасимов е геоморфологията. Към проблемите на тази наука той прилага широк, разностранен — истински географски подход, като в това отношение продължава най-добрите традиции в руската съветска геоморфология.

Любими негови проблеми в областта на регионалната геоморфология са особеностите за произхода на релефа в аридните области, генезиса и възрастта на льосовите покривки и геоморфологията на планинските области. За него е присъща удивителната способност да схваща главните, специфични черти в геоморфоложкия облик на изследваната територия и да търси различията, а не сходството между отделните области, да изказва нови плодотворни идеи, да формулира важни и интересни изводи. Най-плодотворните му теоретични приноси, резултат на регионалните изследвания, са разработката на палеогеографското (историческото) направление в геоморфологията и създаването на учението за морфоструктурите и морфоскулптурите.

В трудовете си акад. Герасимов застъпва гледището, че релефът е едновременно продукт на геоложкото развитие на територията и компонент на нейната съвременна географска среда. Стремещът към дълбок исторически анализ на релефа, характерен за цялото му творчество, го довежда да схващането за геоморфоложкия етап в развитието на Земята (1964). За палеогеографските изследвания на И. П. Герасимов е характерен и стремещът да се задълбочат и обогатят тези изследвания с данни от сродните науки (археологията, палеопочвознанието, четвъртичната геология). Палеогеографската насока в съветската геоморфология изигра извънредно важна роля в развитието на тази наука и и спомогна тя да заеме водещо място в световната наука.

Трудно е да се оцели и значението на приноса на И. П. Герасимов в разработката на учението за морфоструктурите и морфоскулптурите, което намира все по широко приложение в геоморфоложките изследвания. Още през 1941 г. в един свой труд той излага за пръв път новите принципи за класификацията на релефа на земята и въвежда понятията: геотектура, морфоструктура и морфоскулптура. На базата на тези схващания за релефа се оформя ново направление

Фиг. 1. Академик И. П. Герасимов заедно с председателя на БАН акад. Т. Павлов и директора на Почвения институт акад. Ив. Странски по време на посещението му в България през 1954 г.

ресурси СССР*. В тях се прави опит да се разрешат на географска основа редица международностановни проблеми, като се обвържат физикогеографските и икономикогеографските изследвания.

Като учен от нов тип акад. И. П. Герасимов се бори активно за внедряването в живота на новите теоретически концепции, за практическо насочване на географските изследвания. През последните две десетилетия той е инициатор и организатор на редица крупни мероприятия по преобразуване на природата на аридните области, на нечерноземната зона в СССР и др., целеше по-голямо възпроизводство на биологическата продукция от селското, горското и рибното стопанство, а също и създаването на най-благоприятни условия за труда и бита на човека. Разрешаването на тези въпроси той свързва с проблемата за динамиката в развитието на географската обвивка и съставлящите я природни комплекси, с изучаването на геофизиката и геохимията на ландшафта.

Акад. И. П. Герасимов е не само крупен изследовател, но и учен — организатор. Той ръководи вече години наред големия колектив на Географския институт на АН СССР и едновременно завежда секцията по география на почвите и геохимия на ландшафта. Оглавява същевременно Геоморфоложката комисия при Отделението на науките за Земята. Председател е на Всесоюзното почвоведско дружество и научния съвет по почвознание, член е на Президиума на Всесоюзното географско дружество, главен редактор е на „Известия АН СССР, серия географическая“, заместник-председател е на Международния географски съюз и др.

— структурно-геоморфоложко, което през последните години се развива извънредно бурно в СССР.

И. П. Герасимов е един от първите учени в СССР, обърнал внимание върху голямото значение на неотектониката за съвременния релеф, и е един от инициаторите за организиране на изследвания за съвременните движения на земната кора.

Големи са заслугите на И. П. Герасимов и за разрешаването на някои общи проблеми на географските науки. През последното десетилетие той отдели голямо внимание на въпросите за търсенето на пътища за обединяването на бързо диференциращата се географска наука и за начертаването на основните насоки в нейното развитие. Той е сторонник за организиране на широки научни изследвания на проблемите за рационално използване и възстановяване на естествените ресурси. Пример за това е подготовената под негово ръководство книга: „Природные ресурсы Советского Союза, их использование и воспроизводство“ (1963) и четирите тома за Сибир от серията „Природные условия и естественные ресурсы СССР“.

Необходимостта от опознаване структурата на екстремните по своите физикогеографски условия простори на нашата планета — тропичните, субтропичните, аридните и полярните земи, неведнъж е карала И. П. Герасимов да предприема продължителни пътувания в чужбина. Тази необходимост се налага от широкия профил на неговата специалност, изискваща голяма ерудиция не само в областта на редица природни науки, но и вешо познаване условията, при които се проявява териториалната диференциация на природните ландшафти. В резултат от тази изследователска дейност акад. Герасимов написа редица обширни статии, някои от които имат характер на оригинални изследвания с рязко подчертани принципиални становища относно същината на физикогеографския анализа и синтез. Така че статиите, засягащи резултатите на научните изследвания на юбилея извън пределите на СССР, надхвърлят пътеписния жанр на личните впечатления и преценки и ни разкриват сложния синтез на физикогеографските условия при различна природна обстановка.

Едно щастливо обстоятелство за българските географи е, че първите задгранични пътувания на И. П. Герасимов и първите негови научни публикации от този род засягат нашата страна. Във връзка с експедициите по проучване на почвите в България (1947) акад. Герасимов написа две статии — „Почвите на България“ (1948) и „Геоморфоложки наблюдения в България“ (1959), а по-късно след експедициите по проучване геоморфологията на България (1954) — статията „Географски наблюдения в България“ (1954). В тези си работи акад. Герасимов изтъква несъответствието, което съществува между схващанията за разпространението на почвените типове в България и господстващите почвообразователни условия в страната, като например наличие на кестеняви почви, свойствени за пустинно-степните условия, и типични подзолисти почви, свойствени за зоната на северните иглолистни гори и пр. В първата статия се дава схема на географското разпределение на основните генетични почвени типове в страната: черноземи (4 подтипа); черноземи-сморлици (2 подтипа); сиви горски почви (3 подтипа); кафяви горски почви (2 подтипа); планинско-ливадни почви (3 подтипа); планинско-горски тъмни почви; канелени горски почви (3 подтипа); ливадно-черноземни почви; ливадно-канелени солонци; солончази; алувиално-ливадни; ливадно-блатни; рензини. За пръв път страната се подела на три крупни почвени района, във всеки от които се проявява определена групировка от почвени типове: Северна България — с преобладаване на черноземни и сиви горски почви; Южна България — с преобладаване на канелени горски почви и чернозем-сморлици, и Планински район — с преобладаване на кафяви горски почви и планинско-ливадни почви. Генезисът на почвите тясно се свързва с физикогеографските фактори на почвообразуването.

И. П. Герасимов е продължител на руските прогресивни традиции в докучаевското почвознание и на учението за географските ландшафти.

Особено ни е приятно да отбележим, че по инициатива на акад. Герасимов беше подета задачата за написването на двутомна География на България, плод на съвместно сътрудничество между съветски и български географи. Това голямо, осъществено вече на практика дело спомогна да се развият у нас на по-широк фронт географските експедиционни изследвания, да се натрупат нови фактически знания за нашата страна, да се изяснят някои методически въпроси на базата на най-новите достижения на съветската география и да се направят научни обобщения, отразяващи съвременните ни

Фиг. 2. Академик И. П. Герасимов сред българските географи на посещение в Природнонаучната станция „Витоша“

познания за физическата и икономическата география на нашата родина. Положеното начало на сътрудничество, отразило се така благотворно в развитието на българската география, продължава да се развива и сега и все повече да укрепва.

За големите му заслуги в развитието на почвознанието и географията и по-специално за неговите плодотворни приноси в изследването на нашата страна И. П. Герасимов беше избран за чуждестранен член на Българската академия на науките и му беше присъдено най-високото наше отличие за наука „Лауреат на Димитровска награда“.

Българските научни работници географи, които са имали възможност да специализират в Географския институт на АН СССР или да посетят по един или друг повод Съветския съюз, винаги са чувствували топлата отзивчивост, вниманието и постоянната помощ на акад. И. П. Герасимов, за което те са му безкрайно признателни.

В деня на тържествената 60-годишнина колективът на Географския институт при БАН, географите от Геолого-географския факултет на Софийския университет и Ръководството на Българското географско дружество отправят към И. П. Герасимов най-топли поздравии му пожелават бодрост, здраве и още дълги години творчески успехи в толето на географските науки.